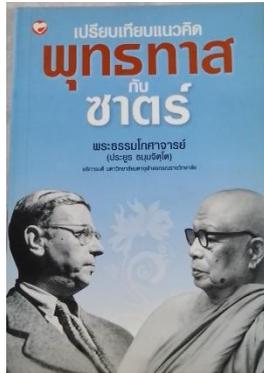

บทวิจารณ์หนังสือ (BOOK REVIEW)
เปรียบเทียบแนวคิดพุทธทาสกับซาร์ต
COMPARATIVE CONCEPT PHRABUDDHATHAT & SARTRE.

ผู้เขียน : พุทธทาส ภิกขุ
ปีที่พิมพ์ : กันยายน 2551
จำนวนหน้า : 112 หน้า
สำนักพิมพ์ : สุขภาพใจ จำกัด
ISBN : 978-974-409-944-0

¹สุภิสรา บุญช่วย และ ²พระครูโกศลศาสนบัณฑิต
¹Miss Supisara Boonchuay and ²Prakraksatsanabundid

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ประเทศไทย
Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand
E-mail; Supi_sara555@hotmail.com

Received : May 29, 2023; Revised: July 25, 2023; Accepted: August 21, 2023

¹นิสิต, หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต (พธ.ด.) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

²รองศาสตราจารย์ ดร., สาขาวิชาปรัชญา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

บทคัดย่อ

หนังสือเรื่อง เปรียบเทียบแนวคิดพุทธทาสกับซาทร์ เขียนโดย พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ศาสตราจารย์ ดร. พระพรหมบัณฑิต นามเดิม ประยูร มีฤกษ์ ฉายา ธมฺมจิตฺโต พระพรหมบัณฑิต เป็นพระนักวิชาการ นักบริหาร นักการศึกษา นักเทศน์และนักเขียน ผู้มีผลงานมากมายทั้งในภาษาไทยและภาษาอังกฤษ เป็นพระสงฆ์ไทยรูปแรกที่ดำรงตำแหน่ง ศาสตราจารย์ในมหาวิทยาลัย ได้รับรางวัลและดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์จากหลายสถาบัน และเป็นราชบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาปรัชญา เป็นอธิการบดีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย 5 สมัย หนังสือเล่มนี้ เขียนไปภาษาไทย จำนวน 112 หน้า โดยในครั้งแรกเป็นบทปาฐกถาแบบ บันทึกเทปและนำมาถอดเป็นเอกสาร หนังสือเล่มนี้เป็นการพิมพ์ครั้งที่ 6 พ.ศ. 2551 หนังสือเปรียบเทียบแนวคิดพุทธทาสกับซาทร์ เป็นการศึกษาผลงานของท่านทั้งสอง เนื่องจากท่านพระพุทธทาสเป็นนักอัจฉริยะทางศาสนาเป็นที่รู้ทั่วโลก และได้รับการประกาศให้เป็นบุคคลสำคัญของโลก ส่วนซาทร์นั้นเป็นนักปรัชญาผู้มีชื่อเสียงโด่งดังทั่วโลก เป็นเจ้าของรางวัลโนเบล สาขาวรรณกรรม ปี พ.ศ.2507

คำสำคัญ : พระพุทธทาส, ซาทร์

Abstract

story book Comparing the concepts of Buddhadasa and Sartre, written by Phra Dhammakosajarn (Prayoon Dhammajitto), Professor Dr. Phra Brahma Bandit, original name Prayoon Mirerak, nickname Dhammajitto, Phra Brahma Bandit. He is a monk, scholar, administrator, educator, preacher, and writer. Who has many works in both Thai and English He is the first Thai monk to hold the position of professor at a university. Received awards and honorary doctorates from many institutions. and was an honorary graduate of the Philosophy Department and was president of Mahachulalongkornrajavidyalaya University for 5 terms. This book Written in Thai, totaling 112 pages, the first time it was a lecture that was taped and then transcribed into a document. This book is the 6th printing in 2008. The book compares the ideas of Buddhasa and Sartre. It is a study of the works of both of them. Because Lord Buddhadasa was a religious genius known all over the world. and was declared an important person in the world. As for Sartre, he is a famous philosopher all over the world. He was the owner of the Nobel Prize in Literature in 1964.

Keywords : Buddhadasa, Sartre

ความนำ

เปรียบเทียบแนวคิดพุทธทาสกับชาตรี เป็นหนังสือรวบรวมและนำเสนอแนวคิดของปราชญ์เมธีระดับโลก 2 ท่าน คือ ท่านพุทธทาสภิกขุ ซึ่งได้ชื่อว่าเป็น อัจฉริยะทางศาสนา ได้รับการยกย่องจากองค์การยูเนสโกให้เป็นบุคคลสำคัญของโลกประจำปี 2549-2550 และ ฌอง ปอล ซาทร์ นักปรัชญาผู้มีชื่อเสียงโด่งดังไปทั่วโลก เจ้าของรางวัลโนเบลสาขาวรรณกรรม ปี 2507 การนำเสนอแนวคิดของท่านทั้งสองนี้ จึงสามารถสะท้อนให้เห็นมุมมองความคิดของปรัชญาตะวันออกเปรียบเทียบกับตะวันตกผ่านแนวคิดของปราชญ์ทั้งสองท่านที่ได้ชื่อว่ามีอิทธิพลมากที่สุดในศตวรรษนี้ การเปรียบเทียบครั้งนี้ไม่ได้มีจุดมุ่งหมายเพื่อเชียร์ชาตรีหรือประโคนท่านพุทธทาส ถ้าจะถือว่าเป็นการโฆษณาคำสอนกันล่ะก็ เราก็ได้โฆษณาให้แก่บุคคลทั้งสองอย่างเท่าเทียมกัน บัดนี้ท่านจะต้องใช้วิจารณญาณเลือกเองว่า คำสอนของใครที่ท่านพอจะรับได้ และนำมาประยุกต์ใช้แก้ปัญหาส่วนตัวของท่าน

ในหนังสือเรื่อง เปรียบเทียบแนวคิดพุทธทาสกับชาตรี เล่มนี้ เริ่มด้วยคำนำสำนักพิมพ์ ในวันที่ 29 พฤษภาคม 2559 เป็นวันครบรอบ 100 ปีชาตกาลของท่านพุทธทาส และในวโรกาสที่ท่านได้รับการยกย่องจากองค์การเพื่อการศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งประชาชาติ หรือยูเนสโก ให้เป็นบุคคลสำคัญของโลกประจำปี 2559-2560 ณ กรุงปารีส ประเทศฝรั่งเศส

คำอนุโมทนาพระธรรมโกศาจารย์ หนังสือเรื่องเปรียบเทียบพระพุทธทาสกับชาตรี นี้ เป็นผลงานการถอดเทปปาฐกถาที่แสดง ณ วัดทองนพคุณ กรุงเทพมหานคร เมื่อวันที่ 25 มิถุนายน 2525 ตามคำอาราธนาของชมรมพุทธ-ไทยปริทัศน์ และคณะกรรมการศาสนาเพื่อการพัฒนา การพิมพ์ครั้งนี้เป็นการพิมพ์ครั้งที่ 6 โดยสำนักพิมพ์สุภาพใจ

โครงสร้างของหนังสือ

หนังสือเรื่อง เรื่อง เปรียบเทียบแนวคิดพุทธทาสกับชาตรี ISBN : 978-974-409-944-0 ตีพิมพ์ครั้งแรกในปี พ.ศ. 2553 ราคา 159 บาท จัดพิมพ์และเข้าเล่มโดย สำนักพิมพ์สัปปายะ พัชลิขซึ่ง จำกัด จัดจำหน่ายโดยบริษัท อมรินทร์บุ๊คเซ็นเตอร์ จำกัด ผลิตโดยสำนักพิมพ์ปราณ พัชลิขซึ่ง จำกัด โครงสร้างของหนังสือเล่มนี้แบ่งออกเป็น 5 บท ได้แก่ บทที่ 1 เริ่มต้นที่ความขยัน บทที่ 2 หมั่นเพียรให้เหมือนผึ้ง บทที่ 3 ทักษะของการค้าขาย บทที่ 4 หัวใจเศรษฐี บทที่ 5 เป็นทั้งคนดีและคนรวย ขนาดหนังสือรวมทั้งปกหน้า-หลัง มีจำนวน 165 หน้า ซึ่งหนังสือเรื่องเคล็ดลับหัวใจเศรษฐีเล่มนี้ ผู้เขียนต้องการนำเสนอหลักการ รูปแบบ แนวคิด ตลอดจนทักษะพัฒนาการของตนเองเพื่อให้บรรลุถึงประโยชน์ในปัจจุบัน ด้วยหลักธรรมที่ภูธธัมมิกัตถ 4 ประการ

ในทัศนะของผู้วิจารณ์เห็นว่า การจัดโครงสร้างของหนังสือมีความเหมาะสม อีกทั้งมีการแบ่งเนื้อหาที่ลงตัวและนำเสนอข้อมูลเป็นลำดับขั้นตอนชัดเจน ประกอบกับการเชื่อมโยงองค์ความรู้จากแหล่งข้อมูลอื่นร่วมด้วย โครงสร้างของหนังสือเล่มนี้จึงมีความน่าสนใจ และน่าติดตามอยู่ในทุก ๆ หน้า โดยอาศัยหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาและเกื้อกูลความรู้ส่วนตัวเข้ามาอธิบายเป็นประเด็นสำคัญในการดำเนินเรื่อง นับเป็นผลงานทางวิชาการที่เสนอชุดความรู้ที่นอกเหนือไปจากหลักธรรมล้วน ๆ เนื้อหาของหนังสือมีความละเอียดและเข้าใจง่ายพอสมควร แม้จะยังไม่ลึกซึ้งเท่าที่ควรแต่ก็สามารถใช้เป็นแนวทางเพื่อศึกษาต่อยอดต่อไปได้ โดยเฉพาะประเด็นที่เกี่ยวข้องกับเคล็ดลับหัวใจของการเป็นเศรษฐี และเนื่องจากหลักพุทธธรรมเกี่ยวกับการประพฤติปฏิบัติเพื่อให้สำเร็จประโยชน์ในปัจจุบันหรือเป็นเศรษฐีได้ ซึ่งเป็นความต้องการของคนทั่วไปที่ต่างมีความปรารถนาอย่างจะเป็นเศรษฐีและร่ำรวย ด้านทรัพย์สิน เงินทอง ดังนั้นจึงทำให้หนังสือเล่มนี้มีความน่าสนใจเป็นพิเศษ

เนื้อหาการวิจารณ์

รวบรวมและนำเสนอแนวคิดของนักปรัชญาเมธีระดับโลก 2 ท่าน คือ "ท่านพุทธทาสภิกขุ" ซึ่งได้ชื่อว่าเป็น อัจฉริยะทางศาสนา ได้รับการยกย่องจากองค์การยูเนสโกให้เป็นบุคคลสำคัญของโลกประจำปี 2549-2550 และ "ฌอง ปอล ซาทร์" นักปรัชญาผู้มีชื่อเสียงโด่งดังไปทั่วโลก เจ้าของรางวัลโนเบลสาขาวรรณกรรม ปี 2507

การนำเสนอแนวคิดของท่านทั้งสองนี้ สามารถสะท้อนให้เห็นมุมมองความคิดของปรัชญาตะวันออก เปรียบเทียบกับตะวันตก ผ่านแนวคิดของปราชญ์ทั้งสองท่าน ที่ควรค่าแก่การศึกษา ทั้งยังสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน และแก้ปัญหาส่วนตัวของท่านผู้อ่านได้เป็นอย่างดี

ส่วนที่ 1 ในส่วนของบทนำ ได้กล่าวแนวคิดของท่านพุทธทาสเป็นปรัชญา เนื่องจากคำสอนของท่านเน้นแนวคิดที่สะท้อนถึงโลกทัศน์ของท่านอย่างชัดเจน ขอเรียกโลกทัศน์ (Weltanschauung) นี้ว่า ปรัชญา และเมื่อนำแนวคิดของท่านพุทธทาสมาเปรียบเทียบกับปรัชญาของฌอง-ปอลซาทร์ ก็ได้ชื่อว่าเป็นปรัชญาเปรียบเทียบ ในที่นี้ปรัชญาเปรียบเทียบ (Comparative Philosophy) คือการนำ ปรัชญาเปรียบเทียบเป็นวิชาแขนงหนึ่งที่นิสิตวิชาปรัชญา ควรเรียนรู้แนวความคิดทางปรัชญาที่สังกัดสายวัฒนธรรมต่างกันเปรียบเทียบกัน

ส่วนที่ 2 จุดมุ่งหมายที่แท้จริงของการเปรียบเทียบปรัชญาก็คือการขยายขอบฟ้าแห่งความรู้และการลบล้างอคติให้เฉียบคมพอที่จะหยั่งรู้สัจธรรมสากล ประดอยชนอีกประการหนึ่งของปรัชญาเปรียบเทียบก็คือการได้รู้จักตัวเอง ดังนั้น การนำเอาปรัชญามาเปรียบเทียบกันไม่จำเป็นต้องลงเอยด้วยความ "เหมือนกัน" เสมอไป คนส่วนมากเข้าใจว่าการเปรียบเทียบปรัชญาใด ๆ

ก็ตามมุ่งที่จะค้นหาว่าปรัชญานั้นๆ เหมือนกันอย่างไรบ้าง นี่เป็นทัศนะที่ผิด แต่ที่จริงนั้นการเปรียบเทียบหลักปรัชญาอาจเป็นการแสวงหาข้อแตกต่างในปรัชญาที่ดูเผิน ๆ แล้วจะเหมือนกัน ปรัชญาเปรียบเทียบพัฒนาได้พัฒนามาจากแหล่งวัฒนธรรมที่ต่างกันและภาษาที่อธิบายปรัชญาเหล่านั้นก็ต่างกัน ต่างกันทั้งภาษาและวัฒนธรรม ปรัชญาที่ถูกเปรียบเทียบก็ยังคงถูกอธิบายด้วยภาษาต่างกัน นิสิตที่ต้องการศึกษาจะต้องแปลเป็นภาษาไทย ยิ่งไปกว่านั้นปรัชญาเปรียบเทียบเป็นงานที่ต้องทำด้วยใจเป็นกลางคือต้องพูดไปตามเนื้อผ้าส่วนใดเหมือนกันก็บอกว่าเหมือนส่วนใดแตกต่างก็บอกว่าแตกต่าง ที่ท่านพระธรรมโกศาจารย์ ได้กล่าวไว้บทว่า

ในทัศนะของผู้วิจารณ์เห็นว่า แนวคิดของท่านพุทธและชาร์ต มีคล้ายกันในเรื่อง สุนทรียะและความว่างของท่านชาร์ต คือการไม่ยึดติดกับสิ่งรอบตัว ไม่นิยมตีนิรันตรายต่อสิ่งที่ผู้อื่นมอบให้ ซึ่งคนนักที่จะทำใจให้ว่างได้จนไม่มีความดีใจ ในรางวัลอันทรงเกียรติ ซึ่งมีความคล้ายกันกับแนวสุนทรียะของท่านพุทธทาส

ส่วนที่ 2 ท่านพุทธทาสกล่าวว่า “ปรัชญาเป็นเรื่องสมมุติฐาน ไม่ต้องหาของจริงมาให้คุณ เพียงแต่ใช้เหตุผลชักจูง วิธีการของปรัชญาท่านว่าเป็นแบบ Speculation คือเดาหรือเก็งความจริงและอนุมานสืบไปตามหลักเหตุผล” ฉะนั้น ท่านพุทธทาสบอกว่า นักปรัชญานั้น แทนที่จะเริ่มศึกษาสิ่งต่าง ๆ จากข้อมูลความเป็นจริง กลับใช้เพียงการคิดสืบไปตามเหตุผล แทนที่จะมองว่าชีวิตนี้เป็นทุกข์อย่างไร นักปรัชญาก็ไม่ได้มามองทุกข์ที่เกิดในใจ กลับคิดคำนวณเอาเอง จนกระทั่งมองว่าชีวิตนั้นไม่มีความทุกข์ ทั้งที่ความเป็นจริงมันเป็น Fact ว่าชีวิตมีความทุกข์ ท่านพุทธทาสสรุปว่า นักปรัชญาโดนเหตุผลหลอกเอา

“ส่วนศาสนานั้นไม่ใช่เหตุผล แต่ใช้ประสบการณ์ พุทธศาสนาเป็นวิทยาศาสตร์ไม่ใช่ปรัชญา แม้จะเป็นทางใจก็เป็นวิทยาศาสตร์ ไม่อาศัยสมมุติฐาน แต่อาศัยของจริง”

ในทัศนะของผู้วิจารณ์เห็นว่า

ส่วนที่ 3 Existentialism โดยชื่อแล้วเป็นปรัชญา ที่ศึกษาถึง Existence (ความมีหรือภาวะ) แต่เมื่อได้ศึกษาปรัชญา ปรัชญานี้มุ่งศึกษาความมีหรือภาวะของมนุษย์ปัจเจกชน (Individual) คือศึกษามนุษย์ หรือชีวิตคน ผู้วิจารณ์เห็นกับ Existentialism เพราะเน้นที่ตัวบุคคล โดยบิดาของลัทธินี้ คือ Kierkegaard ซึ่งท่านเป็นนักปรัชญาชาวเดนมาร์ก ซึ่งมีแนวคิดเดียวกันกับท่าน Heidegger เป็นนักปรัชญาชาวเยอรมัน และท่าน ซาตร์ เป็นนักปรัชญาชาวฝรั่งเศส และท่านผู้นี้เป็นผู้เผยแพร่ลัทธินี้ให้แพร่หลาย ซึ่งท่านชาร์ตเป็นผู้ที่ทำให้ปรัชญา Existentialism เป็นที่ยอมรับอย่างกว้างขวาง ซึ่งถ้าเรียกปรัชญา Existentialism เป็นภาษาไทยเรียกว่า อัตถิภาวนิยม หรือภาวนิยม หรือ ชีวิตนิยม ซึ่งซึ่งผู้วิจารณ์เห็นเพราะคนเราก่อนที่จะไปเข้าใจผู้อื่นจะต้องเข้าใจ

ตนเองก่อนเป็นอันดับแรก คือต้องเข้าใจปัญหาตนและสามารถแก้ปัญหาของตัวเองได้ เพราะคนเราไม่สามารถจะมีสูตรสำเร็จในการแก้ปัญหาให้กับผู้อื่น เพราะบางที่ปัญหาตัวเองยังแก้ไม่ได้

ฉะนั้น เพื่อที่จะรู้จักตัวเองและปัญหาของตัวเองนักปรัชญาลัทธินี้จึงมีวิธีการที่แตกต่างกัน ชาร์ตมีวิธีการอย่างไรที่จะรู้จักตัวเองและหาวิธีแก้ไขปัญหาตัวเองอย่างไร วิธีการของชาร์ต คือการพรรณนาปรากฏการณ์ทางจิต (Phenomenological Description) คือ ปรากฏการณ์ใด พฤติกรรมใด และความรู้สึกใดที่เกิดขึ้นในจิตใจให้มองตามความจริงโดยไม่มีข้อสมมติฐาน (Presupposition) นั่นคือไม่เอาอคติหรือความรู้ลึทธิใดๆ เข้าไปสอดแทรกและตีความ เช่น เราเกลียดใคร ความเกลียดในใจเรา ตามที่เป็นจริง ซึ่งเปรียบเทียบกับบาลีว่า ยถาคฺตฺ ปชานาติ (รู้ตามความเป็นจริง) นี่คือนิยามที่เรียกว่า มองปรากฏการณ์ทางจิต หรือด้านใน อย่างที่ท่านพุทธทาส ซึ่งท่านพุทธทาสมีแนวคิดแบบเดียวกับท่านชาร์ต ซึ่งผู้วิจารณ์ก็สนับสนุนแนวปรัชญานี้เช่นกัน

แนวคิดของชาร์ต

ประเด็นแรก คือ มอง ปอล ชาร์ต มองชีวิตอย่างไร

ชาร์ตบอกว่า โลกนี้มีภาวะ (Being) หรือสิ่งที่มีอยู่สองสิ่งด้วยกัน คือ Being and itself (ภาวะในตัวเอง) อีกสิ่งหนึ่งคือ Being for itself (ภาวะสำหรับตัวเอง) สรุปว่า ภาวะในตัวเองคือวัตถุหรือสิ่งต่าง ๆ ที่ไม่วิญญูณ ไม่มี (Consciousness) หรือจิต ส่วนภาวะสำหรับตัวเอง คือจิตมนุษย์ รวมความว่า มนุษย์และสรรพสิ่งที่ไม่ใช่มนุษย์ เป็น 2 สิ่งที่มีอยู่ในโลก คือวัตถุหรือสสารที่ไม่มีความคิด ไม่มีจิตใจ (Consciousness) เช่น โตะ แก้ว อี้ จะเคลื่อนที่ไปไหนมาไหนได้ด้วยก็ต่อเมื่อมีมนุษย์เป็นผู้เคลื่อนย้ายเท่านั้น เนื่องจากมนุษย์มี (Consciousness) คือใจเป็นนายกายเป็นบ่าว ส่วนที่ 4 อนัตตา(Egolessness) ความว่างเปล่าของจิตนำไปสู่อะไร

เมื่อจิตว่าง เราจะยอมรับหรือปฏิเสธ แม้กระทั่งความไม่มีอัตตา ไม่มีตัวตน ซึ่งมีความเหมือนกันหลักคำสอนของพระพุทธศาสนาที่ว่า เนต มม เนโสหสมมิ คือสิ่งไม่ใช่ฉัน ฉันไม่ใช่สิ่งนี้ แต่ในขณะที่ปฏิเสธ เราก็สามารถที่จะยอมรับว่า เราเป็นสิ่งนั้น เราเป็นสิ่งนี้ เพราะฉะนั้นผู้วิจารณ์เห็นว่า เราจะต้องมีอยู่ก่อนกระทำแล้วจึงมีแก่นสารเกิดขึ้นตามมา ดังนั้นความมีอยู่จึงมาก่อนแก่นสารของมนุษย์ (Existence precedes essence) เสรีภาพ (Freedom) คืออะไร ทำไมต้องมีเสรีภาพ

เสรีภาพ คือ มนุษย์มีเสรีภาพที่จะทำอะไรหรือเลือก (Choice) อะไรก็ได้ เสรีภาพจึงเป็นลักษณะแท้ของจิตมนุษย์ เสรีภาพไม่ได้หมายถึงสัมฤทธิ์ผลของการตัดสินใจว่าเราเลือกทำสิ่งนี้แล้ว ต้องแต่ให้สำเร็จ แต่เสรีภาพอยู่ที่ความสามารถในการตัดสินใจเลือก (Choice) โดยสิ่งที่เลือกอาจจะผิดกฎหมายหรือไม่เป็นถูกต้องไม่เป็นที่ยอมรับของสังคม เช่น นักโทษที่ถูกคุมขังเขาเหล่านั้นมีเสรีภาพในการหนีออกจากคุกหรือเรือนได้ แต่ในทางกฎหมายเขาเหล่านั้นหากหนีออกมาแล้วโดนจับได้อาจจะถูกเพิ่มโทษได้ ผู้วิจารณ์มีข้อโต้แย้งในการมีเสรีภาพของนักโทษ เป็นแบบ (Absolute

Freedom) เป็นเสรีภาพอย่างแท้จริงที่มนุษย์จะเลือกได้ แต่ผิดกฎหมาย แต่การที่นักโทษหนีออกจากเรือนจำก็มีชาวให้เห็นอยู่บ่อยครั้ง ดังนั้นนักโทษเหล่านั้นคือผู้ที่มีเสรีภาพอย่างแท้จริงที่มนุษย์จะเลือกได้ ถึงแม้จะผิดกฎหมายแต่เป็นเสรีภาพของเขาโดยชอบธรรม แม้กระทั่งการฆ่าตัวตายก็ถือว่าเป็นเสรีภาพโดยชอบธรรมของมนุษย์ที่ไม่ต้องการใช้เสรีภาพ แต่ผิดกฎหมายของศีลธรรมและกฎของสังคม ผู้วิจารณ์ขอค้านใน

ในทัศนะของผู้วิจารณ์ เห็นด้วยกับผู้เขียนในประเด็นว่า

ในทัศนะของผู้วิจารณ์เห็นว่า การนำเสนอ

ส่วนที่ 5 การหลอกตัวเอง (Bad Faith) คืออะไร ทำไมต้องหลอกตัวเอง อยู่กับความจริงได้ไหม

การหลอกตัวเองนั้นเป็นการซ่อนหรือปกปิดความกังวลใจหรือความทุกข์ทรมานใจ ที่ต้องเผชิญหน้ากับเสรีภาพแห่งการสำนึกในเหตุต่าง ๆ “เพราะผู้หลอกตัวเอง (Bad Faith) กำลังซ่อนความจริงที่ไม่สบายใจหรือแสดงให้เห็นว่า ความจริงเป็นไม่จริงที่น่ายินดี” จึงทำให้มนุษย์มนุษย์หาทางหลีกเลี่ยงด้วยการปฏิเสธหรือแยกตัวออกจากสภาพสิ่งเดียวกับปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น หรือการแยกออกจากสิ่งที่ตนไม่ปรารถนา ในขณะที่เดียวกันมนุษย์ต้องมุ่งไปข้างหน้าเพื่อแสวงหาจุดหมายของตนด้วยความคิดและการกระทำที่ว่างเปล่าหรือไม่มีหลักประกันที่แน่นอน “ฉะนั้นการหลอกตัวเองจึงมีลักษณะเป็นการหลอกหลวงที่เปลี่ยนแปลงทุกอย่างเท่านั้น”

เสรีภาพทำให้คนต้องรับผิดชอบ เพราะทำอะไรลงไปจะหนีความความรับผิดชอบนั้นไม่ได้ ความรับผิดชอบนี้เป็นคนรับผิดชอบต่อตนเอง ว่าตนทำอย่างนั้นทำอย่างนี้ เป็นเพราะตนเลือกเอง ความรับผิดชอบนี้เองที่ตนพยายามปกปิดเสรีภาพของตนเอง

ผู้เขียนอธิบายว่า จริง ๆ แล้วการหลอกตัวเองมีอาการเดียวกันกับ อังุ่นเปรี๊ยะ และมะนาวหวาน คือคิดว่าสิ่งที่เกิดกับตนไม่ได้เป็นอย่างเกิดขึ้นคือไม่ยอมความจริงที่เกิดขึ้นขณะนั้น หรือคนที่มีความทุกข์แต่เสแสร้งว่าตนเองนี้มีความสุขเสียเต็มประดา แต่จริง ๆ แล้วมีความทุกข์ หรือบางครั้งอาจเรียกว่า หน้าขึ้นอกตรม และคิดว่าสิ่งที่เกิดขึ้นทุกอย่างไม่ได้เกิดกับตน แต่ซาร์ตได้มีทัศนะในการหลอกตัวเองอยู่ 2 วิธี คือ

จะเห็นได้ว่า ลักษณะดังกล่าวเป็นสภาพของจิตที่ขาดการสำนึกในเสรีภาพและปฏิเสธปรากฏการณ์ที่ตนเองไม่สามารถใช้เสรีภาพของตนอย่างเต็มที่ได้ เพราะเวลาใดก็ตามที่มนุษย์ยอมรับหรือยอมให้ปรากฏการณ์ต่าง ๆ มีอิทธิพลเหนือความคิด และการตัดสินใจของตนเอง เมื่อนั้นการกระทำด้วยการหลอกตัวเองหรือการมีเสรีภาพแบบหลอกหลวง โดยขาดความสำนึกในเสรีภาพจะเกิดขึ้นที่ “เพราะคนเรานั้นไม่ได้ทนทุกข์อย่างกับการหลอกตัวเอง”

วิธีที่ 1 คือ ทำตัวเหมือนวัตถุสิ่งของ ซึ่งไม่มีจิต (Consciousness) คือไม่ต้องเลือกและไม่ต้องตัดสินใจ เนื่องจากไม่มีเสรีภาพ ซึ่งซาร์ตได้ยกตัวอย่างไว้ในหนังสือ Being and Nothingness

ในทัศนะของผู้วิจารณ์เห็นด้วยว่า ในบางครั้งหรือเหตุการณ์บางเหตุเรายากจะทำตามที่สมองสิ่งมาแต่เราไม่กล้าเนื่องกลัวเพื่อน ๆ หรือคนรักจะดูว่าเป็นสิ่งไม่จริงเป็นเหตุคนเราทุกคนต้องหลอกตัวเองเพื่อทำในสิ่งตรงกันข้ามความต้องการ ตัวอย่างเช่น ผู้ชายนัดสาวไปออกเดทครั้งแรก ผู้ชายอาจจะหว่านล้อมจนหญิงใจอ่อนแต่พอเมื่อจะเอื้อมมือไปกุมมือสาว แต่สาวเจ้าหัดมือไม่ให้พ้อหนุ่มคนนั้นกุมมือ นั่นแสดงให้เห็นว่าจริง ๆ สาวเจ้าอยากให้กุมมือ แต่จิตฝ่ายที่หลอกตัวเองบอกว่า ให้กุมไม่ได้เสียกลายเป็นใจง่ายและผู้ชายจะหาว่าเราเป็นผู้หญิงใจง่าย หรือบางครั้งอาจจะทำเป็นไม่รู้ไม่ชี้ เรียกว่าการไม่ตัดสินใจ เป็นการหลอกตัวเองโดยคิดว่า ตนเป็นวัตถุสิ่งของ โดยคิดว่าใครจะเอาไปใช้อะไรที่ไหนก็ตัว นี่คือหลอกตัวเองประเภทหนึ่ง

วิธีที่ 2 การเล่นละคร หมายถึง ตนเองนี้มีอาชีพเป็นครูสอนนักเรียน นักศึกษา ตัวเราเองเล่นละครเป็นครู ตัวเราก็กต้องถ่ายทอดความรู้ให้กับลูกศึกษา ตามที่เราได้หน้าที่มา ทั้งที่จริงแล้วบางความเป็นครูในความรู้สึกที่แท้จริงเราอาจจะไม่อยากเป็นก็ได้ แต่ในเมื่อรับบทให้เป็นครูเราก็กต้องทำให้ดีที่สุด เราทุกคนมีเสรีภาพ แต่เมื่อสังคมกำหนดให้ฉันต้องทำ สิ่งใดที่ฉันทำหรือฉันตัดสินใจไปนั้น ฉันทำตามไปที่สังคมมุ่งหวังหรือกำหนดบทบาทให้ ความรับชอบใดๆ ก็ไม่ได้อยู่ฉัน ถ้าทำอะไรผิดก็ไม่ใช้ฉัน เพราะฉันทำตามกฎของสังคม

การที่หลอกตัวเองไม่ได้ตัดสินใจเลือกหรือไม่ทำตามที่เราคิดว่าจะทำ มีผลทำให้เมื่อเราทำไป ๆ เราเองก็ไม่วู้จุดประสงค์ว่าทำไมเราจึงทำอย่างนี้ ทำไมเราต้องทำอย่างนั้น บางทีเราไม่เห็นด้วย จุดมุ่งหมายของชีวิตคืออะไรเราไม่รู้

บทสรุป

การหลอกตัวเองมีอยู่ในความรู้สึกนึกคิดของคนทุกคน คนส่วนใหญ่อยู่อย่างเดียวการทำอะไรที่ดูดี มีความรวย ความสวยงามของหน้าตา ร่างกาย การแต่งกายชุดที่สวยงาม ต่าง ๆ เหล่านี้คือการหลอกตัวที่ในสามัญสำนึกของคนทุกคน แม้แต่ผู้เขียนก็มีหลอกตัวเองเช่นกัน สรุปได้ว่าการหลอกเองเป็นความคิดและความรู้สึกที่เราปฏิบัติอยู่ในชีวิตประจำวันเพียงแต่สิ่งเราคิดและปฏิบัติอยู่คือการหลอกตัวเองทั้งสิ้น

แม้ว่าการหลอกตัวเองจะไม่มี ความชัดเจนในแง่การกระทำ แต่ก็ เป็นความหวาดหวั่นในการสำนึก และ มีผลต่อการตัดสินใจเลือกกระทำในสิ่งต่าง ๆ ที่ไม่สอดคล้องกับความรู้สึกอันเป็นธาตุแท้ของตน อีกทั้งความยุ่งยากไม่ได้จบลงด้วยการหลอกตัวเองทางความคิดเพียงอย่างเดียว แต่เรายังจะมีความแปลกแยกระหว่างพฤติกรรมกับความรู้สึกตนเองว่า อะไรคือความจริง และอะไรคือความสุขที่แท้จริง ในขณะที่เดียวก็พยายามปกปิดความกังวลใจและความทุกข์ทรมานจากสิ่งที่เกิดขึ้นในใจด้วยความจริงแห่งเสรีภาพด้วยความรู้สึกอันเป็นธาตุของตน

ความขัดแย้ง (Conflict)

ความขัดแย้งในสังคมมนุษย์เกิดขึ้นเกือบทุกซอกทุกมุมบนโลกใบนี้ สถานะการณ์ความขัดแย้งของประเทศรัสเซียและประเทศยูเครน และความขัดแย้งระหว่างอิสราเอลและปาเลสไตน์ เนื่องจากประเทศนี้ต้องการเสรีภาพในการอาศัยและการครอบครองเมื่อฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งไม่ยอมแต่โดยดี ประเทศกลุ่มเหล่านี้ก็ทำสงครามกันอย่างโหดเหี้ยมทารุณไม่เว้นแม้แต่ เด็ก สตรีและสถานพยาบาล ผลกระทบที่ติดตามคือ ค่าครองชีพของคนทั่วโลกต้องพลอยมีผลกระทบไปด้วย เหมือนคนทั้ง 4 ประเทศเป็นสิ่งที่ไร้ชีวิต ทำให้ประเทศพยายามเข้าไปยึดครองมองประชาชนของอีกฝ่ายเป็นวัตถุสิ่งของโดยลึ้มไปว่า เขาคือคน ที่มีชีวิตจิตใจ

ความขัดแย้งเป็นบ่อเกิดของการสูญเสียเสรีภาพ เสียชีวิต สูญเสียบุคคลอันเป็นที่รักโดยที่ไม่เตรียมใจไว้ก่อนเพราะสงครามเกิดขึ้นอย่างกะทันหัน ถ้าหากเสรีภาพเหล่านี้เกิดขึ้นแต่ทำให้ต้องสูญเสียชีวิต และไม่มีแม้กระทั่งบ้านที่อยู่อาศัย บางครั้งเสรีภาพก็ไม่จำเป็นต้องมีก็ได้

ความรัก (LOVER)

ความขัดแย้ง (Conflict) ที่เกิดจากความรัก มีหลายสาเหตุ เช่นเมื่อใดฝ่ายหนึ่งต้องการครอบครองอีกฝ่ายแต่อีกฝ่ายไม่ยอมให้ครอบครองต้องการเสรีภาพในการดำเนินชีวิต เพราะทุกคนมีสิทธิเลือกเสรีภาพ ดังนั้นความรักก็อาจจะไม่เป็นดังที่เราคิดไว้ ด้วยเหตุ ชาร์ตจึงได้แบ่งความรักออกเป็น 2 แบบ คือ แบบที่หนึ่ง คือ **ทรมานตัวเอง (Masochism)** คือการยอมเสียสละเสรีภาพของตนเองเพื่อไปเอาใจคนรัก ยอมเขาทุกอย่างจนกระทั่งยอมเป็นคนรับใช้ ความรักแบบที่สองคือ **ทรมานคนอื่น (Sadism)** คือให้คนรักนั้นมาสนองความพอใจของตน หรือเอาเขามาเป็นคนรับใช้ และจำกัดเสรีภาพของเขา ความรักจริงมีแต่ความขัดแย้ง (Love is a conflict)

คนทุกคนมีความขัดแย้งทุกเรื่องเนื่องจาก ทุกคนต้องการเสรีภาพ เมื่อถูกกดทับจากความรักแล้วทนมทนก็การถูกทรมาน ความรักของคนสองก็อันมีวันเลิกลากันไป เนื่องคนสองนั้นต้องการเสรีภาพ และโปรโมชันหมด เมื่อคนทั้งสองไม่ทนต่อการทรมานตนเองและไม่อยากทรมานคนอื่น ชีวิตก็จบลงด้วยคำว่า ลาก่อน

คนทุกคนต้องเลือกเมื่อคุณต้องการอะไรในชีวิตของคุณ และจะเลือกแบบไหน เนื่องจากคุณเท่านั้นที่ทราบดีที่สุด เพราะจงเลือกสิ่งที่ดีที่สุดให้กับตัวคุณ เมื่อถึงเวลานั้นคุณก็จะอยู่ด้วยตัวของตัวเอง ท่านไม่รู้สึกรู้สึกรือหรือซึ้ง เมื่อได้อยู่กันตัวเองตามที่ต้องการและคาดหวังไว้ แต่ขอใช้ชีวิตจริง ๆ อย่างคนที่มีเสรีภาพ

สุญญตา

หมายถึงความว่างจากตัวตน หรือว่างจากตัวกูหรือว่างจากอุปาทาน คำว่าว่างไม่ได้หมายความว่าไม่รู้อารมณ์ ไม่ได้หมายความว่าเราปิดหูปิดตา ว่าง หมายถึง ว่างในขณะที่เราคิด และใช้วิญญานรับรู้อารมณ์ทุกอย่างนั้นไม่ใช่ตัวกูของกูเกิดขึ้น เนื่องมนุษย์มีสภาพจิตที่เกิดดับ ๆ เป็น (Consciousness) หรือวิญญานที่เกิดดับ ๆ ไม่มีตัวตนหรืออัตตาเที่ยงแท้ไม่มีสิ่งที่เราว่า (Soul) หรือวิญญาน

เหตุแห่งทุกข์

ความทุกข์เกิดจากการยึดมั่นถือมั่นเป็นเหตุให้เกิดความทุกข์ ซึ่งคล้ายกับชาร์ตที่ท่านได้กล่าวความรักมีสองแบบ คือ แบบทรมาณตนเองและแบบทรมาณคนอื่น ซึ่งเกิดความยึดมั่นถือมั่นในคู่ครองและคนที่ตนรักทำให้เกิดความทุกข์กันทั้งสองฝ่าย ความรักถ้าให้เป็นที่รักด้วยใจอันบริสุทธิ์ไม่ยึดติดและไม่ยึดมั่นถือมั่น ความรักก็สิ่งสวยงาม คือเป็นความรักที่คู่รักจะต้องให้เกียรติซึ่งกันและกัน มีความไว้นือเชื่อใจต่อคู่รักหรือคู่ครอง

สิ่งต่าง ๆ มีเสรีภาพที่จะเปลี่ยนแปลงไปตามกฎของมัน แต่คนทุกคนไปยึดติดว่าต้องเป็นของเรา หรือต้องเป็นอย่างที่เราต้องการ เพราะเรามีความเป็นตัวตนเป็นศูนย์กลางของการยึดครอง ด้วยเหตุนี้ความทุกข์จึงเกิดขึ้นเมื่อคู่รักไปทวนกระแสของสรรพสิ่งเหล่านั้น วิธีแก้ทุกข์จะต้องทำความคิดของเราให้เป็นจิตประภัสสร หมายถึงผุดผ่องและปัญญา เพราะปัญญาคือความรู้แจ้ง คือการทำจิตให้ว่าง คือไม่มีความกังวลใดๆ คือการทำสภาวะจิตให้ละอิตตาหรือละความยึดมั่นถือมั่นในชีวิตประจำวัน

สุญญตา

ความว่าง เป็นเรื่องสุดท้าย ความจริงเป็นเรื่องที่ไม่อยากจะแตะต้องเลย ซึ่งอาจจะต้องใช้เวลาอีกระยะหนึ่ง มาดูกันว่าความว่างที่ชนะของชาร์ตคืออะไร

การปฏิเสธจะมีได้ต่อเมื่อมีภาวะหรือสุญญตารองรับ นี่คือเรื่องที่ยากที่จะเข้าใจ ภาวะหรือสุญญตานี้ ไม่ใช่เป็นสิ่งที่เราคิดปฏิเสธ

Being คือภาวะ Nothingness คือ สุญญตาหรือความว่าง แต่ความว่างในทัศนะของชาร์ต อาตมาพูดที่แรกเพียงแค่ว่า Emptiness คือความว่างในจิตหมายถึงความว่างเปล่า แต่กล่าวว่าเวลาที่จิตมีเสรีภาพได้นั้น จิตจะต้องสามารถปฏิเสธว่าไม่ใช่ฉัน นั่นไม่ใช่สิ่งที่ฉันต้องการ ความสามารถที่จะปฏิเสธของจิตทำให้จิตมาเสรีภาพเพราะฉะนั้น การปฏิเสธ หรือ Negation จึงเป็นสิ่งเดียวกับเสรีภาพ

ชาร์ตถามว่าทำไมคนเราจึงปฏิเสธได้ ตอบได้ว่าเพราะมีสิ่งที่ไม่ใช่สิ่งเดียวกับสิ่งที่เรายืนยัน เมื่อเราพูดว่านาฬิกานี้ไม่ใช่ไมโครโฟน นี่คือการปฏิเสธครั้งที่หนึ่ง และนาฬิกานี้ก็ไม่ใช่สิ่งเดียวกับตัวฉันผู้รู้ นี่คือการปฏิเสธครั้งที่สอง เพราะฉะนั้นการคิดทุกอย่างมีการปฏิเสธ

แต่ในปรัชญาของชาร์ต ความว่างมีอยู่จริง เป็น ปรวิสัย (Objective) คู่กับภาวะ (Being) ภาวะสิ่งที่มีอยู่จะไม่ปรากฏเด่นชัดแก่เรา ถ้าไม่มีความว่างเป็นฉาก หรือที่เรียกว่าว่าเป็น Background ส่วน Nothingness หรือสัจยัตตา ไม่ใช่มีเฉพาะกรณีนี้มันมีแผ่ซ่านควบคู่ไปกับ Existence หรือสิ่งที่มีอยู่ เพราะฉะนั้นบางคนอาจจะเห็นว่า สัจยัตตานี้เป็นสิ่งที่ถาวรในโลกและสิ่งอื่น ๆ ไม่มีจริง ตามทฤษฎีปรัชญามายามีกะหรือศูนยวาทอันเป็นปรัชญาพุทธศาสนาฝ่ายมหายาน ทุกสิ่งทุกอย่างนั้นว่างหมด ความว่างนั้นมีจริง สิ่งต่าง ๆ ไม่มีจริงคือ ศูนยตา

ชาร์ตเองก็พบกันครึ่งทางระหว่าง Realism (สัจนิยม) กับ Nothingness (อภาวะ) สิ่งที่มีอยู่ก็มีอยู่ สิ่งที่ไม่มีอยู่ก็ไม่มีอยู่ อภาวะหรือสัจยัตตาไม่ได้มีอยู่ในฐานะถูกปฏิเสธ นี่คือสัจยัตตาของชาร์ต ส่วนสัจยัตตาของท่านพุทธทาสนั้นก็พูดคล้ายกัน ท่านพุทธทาสพูดว่า สภาพที่เป็นสัจยัตตานี้เป็นภาวนานิรันดร ท่านพุทธทาสพูดเหมือนกับชาร์ตตรงนี้ ความว่างเหมือนกับน้ำในมหาสมุทร ส่วนคลื่นข้างบนเป็นส่วนที่ไม่ว่างที่แปลกปลอมเข้าไปซึ่งก็คือความมีอัตตาหรือความยึดมั่นถือมั่นนั่นเอง

จุดเด่น : หนังสือเรื่อง “เปรียบเทียบแนวคิดท่านพุทธทาสกับชาร์ต” มีจุดเด่นคือประเด็น การหลอกตัวเอง, สัจยัตตา, ความขัดแย้ง

ประเด็นต้องการนำเสนอ : จุดที่ควรเพิ่มเติมของหนังสือเรื่อง “เปรียบเทียบแนวคิดท่านพุทธทาสกับชาร์ต” ในมุมมองของผู้วิจารณ์เห็นว่า ควรเพิ่มความเข้าใจในลักษณะที่ว่า ชาร์ตเห็นอนัตตาแต่แล้วทำไมชาร์ตไม่ลดอัตตา ขอให้ดูจุดประสงค์กันก่อนว่า ท่านพุทธทาสปฏิเสธอัตตาเพื่ออะไร เพราะเห็นว่าตัวกูเป็นของกูมีความทุกข์ เพราะตัวเราไปยึดมั่นอุปทานขั้น 5 ความทุกข์จึงเกิด ด้วยเหตุนี้ตัวเราจึงต้องปฏิเสธอัตตา ท่านพุทธทาสเน้นอย่างนี้ ส่วนชาร์ตได้แต่งหนังสือ เรื่อง Transcendence of the ego ปฏิเสธเพื่ออะไร ต้องดูเจตและจุดประสงค์ของชาร์ต ชาร์ตปฏิเสธอัตตาใน Transcendence of the ego เพราะชาร์ตต้องการปฏิเสธความเชื่อที่เป็น Idealism (จิตนิยม) ของฮุสเซอร์ล ชาร์ตไม่ต้องการให้มีอัตตาอูตระ (Transcendental of the ego) อัตตาซึ่งถูกขังไว้ภายในโดยไม่มีวันเปิดหน้าต่างออกมาพบโลก เพราะฉะนั้นชาร์ตจึงกล่าวได้ว่า เวลาที่เราจะทำความดีนั้น ให้ดูสถานการณ์จริยศาสตร์ของนักปราชญ์อรรถิภาวนิยม จึงเป็น Situational Ethics ไม่มีหลักการตายตัวว่าเราจะต้องทำอะไรแล้วแต่สถานการณ์ทั้งนั้น เราจะอยู่ในโลกเพื่อเป็นสิ่งที่ใดสิ่งหนึ่งในโลก เพื่อที่จะหนีความว่างเปล่า (Emptiness) ของเรา

ด้วยเหตุนี้มนุษย์จึงสร้างอัตตาขึ้นมา มีตัวกูเพื่อที่จะรวมเอาของกูเข้ามารวมกับตน เพราะเราว่างเปล่า เราจึงรู้สึกเปล่าเปลี่ยวเดียวดาย ในขณะที่เราอยู่คนเดียว เพราะอะไรเราจึงต้องการเพื่อหรือคู่ครอง เราต้องทำงานเพื่อสังคมก็เพื่อหนีตัวเอง ด้วยเหตุนี้เราจึงไปยึดสิ่งต่าง ๆ มากมายเอามาเป็นของเรา มาแบกไว้ นี่คือการตัณหา (Desire) ชาร์ตเห็นว่ามนุษย์มีความพร่อง ดังนั้น เราจึงพยายามที่จะดึงเอาสิ่งต่าง ๆ มาเป็นของเราให้หมด เมื่อเราพยายามที่จะยึดมันตลอดเวลา ก็แสดงว่าเราไม่มีความเต็ม แม่น้ำยังมีวันเต็ม แต่จิตใจคนที่มีความอยากที่ไม่มี ความเต็ม การที่จะลดความอยากก็คือ ทำให้ใจของเราชินกับความว่าง แต่ชาร์ตกลัวความว่าง จึงหนีความว่าง ท่านพุทธทาสสอนให้เรามองดูความว่างในใจของเราแล้วอยู่กับมัน เพราะความว่างคือธาตุแท้ เมื่อเราเผชิญกับความจริงคือความว่าง มันจะมีสิ่งที่เรียกว่าความเต็มเพราะมันเป็นความว่างเปล่า เราต้องเป็นตัวของตัวเอง ดังนั้น นิพพาน ปรหม์ สุข นิพพานเป็นสุขอย่างยิ่ง ก็เพราะนิพพาน คือความสงบเย็นความเต็ม เนื่องจากความเต็มและความสงบเย็นซึ่งเราทั้งหลายไม่ต้องดิ้นรนไขว่คว้าที่จะไปยึดครองหรือไปจำกัดเสรีภาพของคนอื่น เราเป็นเหมือนอนุหนึ่งในโลกใบนี้ ใช้ชีวิตอย่างมีโครงการตั้งที่ท่านพุทธทาสได้กล่าวไว้ว่า งานคือชีวิต ชีวิตคืองาน คือเราจะต้องทำงานด้วยความว่าง เราจะมีบุคลิกที่เข้มแข็ง ใครจะด่าเราก็ไม่หวั่นไหว เราทำงานเพื่ออุดมการณ์ เราไม่คิดจะไปรวมกับใคร เราเห็นว่าสิ่งใดถูกต้องก็จะทำสิ่งนั้น เพราะเราอยู่กับความว่างได้โดยที่เราไม่กลัวความเปล่าเปลี่ยวเดียวดาย

เอกสารอ้างอิง

พระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาส ภิกขุ), (2551). *เปรียบเทียบแนวคิดพุทธทาสกับชาร์ต*, กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ